

ПРОТИВИЗВРШЕЊЕ

Апстракт

Аутор у овом раду анализира установу противизвршења која има за циљ да отклони или умањи последице незаконито или непотребно спроведеног поступка извршења кад се испостави да извршни поверилац није имао право да тражи извршење јер је извршни дужник добровољно испунио своју обавезу или је, у међувремену, престала потреба за принудним извршењем.

Противизвршење, као институција којом се омогућава да се у новом извршном поступку извршном повериоцу из окончаног поступка одузме у корист извршног дужника оно што је он у већ спроведеном поступку принудног извршења примио без основа, остварује се у посебном поступку који се покреће предлогом за противизвршење који је, по својој правној природи, специфично правно средство цивилне извршне процедуре.

Кључне речи: *извршина судска процедура, поступак извршења, правна средства, противизвршење, предлог за противизвршење, поступак противизвршења.*

1. После нешто више од две деценије примене Закона о извршном поступку из 1978. године², крајем јуна 2000. године донет је нови Закон о извршном поступку³. Један законски текст, чије је доношење својевремено било изузетно значајан правни догађај у правном животу земље, чијим је ступањем на снагу дефинитивно заокружен систем цивилноправне заштите, постао је део правне историје југословенске

¹ Редовни професор на Правном факултету у Нишу

² Сл. лист СФРЈ бр. 20/78, 6/82, 74/87, 20/90, 27/90, 35/91; Сл. лист СРЈ бр. 27/92, 31/93 и 23/94.

³ Сл. лист СРЈ бр. 28/2000. од 30. јуна 2000. г. У даљем тексту ЗИП или Закон.

цивилне процедуре⁴. Функцију правне заштите грађанских субјективних права и правног поретка, остваривања принципа легалитета и обезбеђивање правне сигурности преузео је нови Закон.

Доношење новог закона којим се уређује цивилна извршна процедура условили су одређени правно-политички и правно-технички разлози. Сваки нови закон, па и закон којим се уређује цивилна извршна процедура, треба да одговара потребама времена. Промене које су настале у друштвено-економским односима налагале су да се цивилна извршна процедура реформише и усклади са насталим променама у социјално-економским односима⁵. Неefикасна и неeкономична судска заштита, као продукт ранијих законских решења, не само што је компромитовала идеју правне државе, већ је погодовала да се појаве учестала самозаштита у форми самовласног задовољења и формирање парадржавних тела за утеривање дугова⁶. Поред правно-политичких разлога, доношење новог Закона о извршном поступку налагали су и правно-технички разлози. Судску извршну процедуру требало је ускладити са многим променама насталим у југословенском правном систему⁷, елиминисати неадекватна законска решења, посебно она која фаворизују дужника, и одредбе које дају повод за различиту интерпретацију или пружају могућност да поједине институције извршне процедуре буду фактички злоупотребљене, обезбедити ефикасност поступка у пракси⁸, избацити неадекватне и архаичне правно-техничке термине, олакшати примену закона у пракси...

2. Нови Закон о извршном поступку у односу на претходни, до-нео је одређене новине у погледу многих правних института извршне судске процедуре јер су, у складу са новим правно-политичким и правно-техничким захтевима, промењени концепт правне заштите, основна

⁴ Детаљно о томе: Станковић, Г. - Двадесет година Закона о извршном поступку, Зборник радова "Двадесет година Закона о извршном поступку", Правни факултет, Ниш, 1999, стр. 11.

⁵ Реафирмација приватне својине и тржишног привређивања, али и ургентна потреба за ефикасним одвијањем правног промета, захтевали су нова решења у домену финалне реализације правне заштите.

⁶ Видети: Сворцан, С. - Осврт на Закон о извршном поступку са аспекта ефикасности извршног поступка, Зборник радова "Двадесет година Закона о извршном поступку", Ниш, 1999, стр. 31.

⁷ Од времена кад је ЗИП из 1978. г. донет, многи материјалноправни закони су мењани и из правног система су нестале многе институције које су биле карактеристичне за један већ превазиђени период друштвеног развоја.

⁸ О томе и: Благојевић, Б. - Извршење судских одлука у систему заштите субјективних права, Зборник радова "Извршење судских одлука", Београд, 1979, стр. 19.

процесна начела и њихова конкретизација, креиране нове институције извршне процедуре.⁹

Нови Закон о извршном поступку донео је одређене новине и на плану правне заштите у поступку контроле законитости. Оне се састоје у томе што је ревидиран систем правних лекова, промењен процесни режим у домену контроле законитости и што су на нов начин уређена поједина правна средства. Одређене новине предвиђене су и кад је у питању предлог за противизвршење, као специфично правно средство у извршном поступку.

3. Савремени извршни поступак карактерише специфичан систем правних средстава који одговара правној заштити која се у овом поступку пружа и циљевима извршне судске процедуре. Њима се обезбеђује законитост у поступку извршења одн. у поступку обезбеђења, законитост одлуке извршног суда и законитост радњи којима се примењује принуда и које се у спровођењу извршења предузимају.

Систем правних средстава којима се врши контрола законитости у извршном поступку обухвата правне лекове и друга правна средства.

4. Систем правних лекова у извршном поступку којима се врши контрола законитости у извршном поступку разликује се, по природи ствари, од система правних лекова у другим грађанским судским поступцима. Поред тога, он је према важећим правилима извршне судске цивилне процедуре знатно редуциран у односу на системе успостављене ранијим законима¹⁰.

Савремену извршну судску процедуру, успостављену новим Законом о извршном поступку, карактерише знатно смањена палета правних лекова, како редовних, тако и ванредних.

Редовни правни лекови у извршном поступку су, по правилу, ремонстративни. Примарни и универзални редовни правни лек је приговор који се изјављује против решења донесеног у првом степену. Сва решења која се доносе по предлогу за извршење и по предлогу за обезбеђење у фази дозволе извршења одн. обезбеђења и у поступку спрово-

⁹ Детаљно о томе: Станковић, Г. - Маргиналије уз нови Закон о извршном поступку, Зборник радова "Нови Закон о извршном поступку", Правни факултет у Нишу, Ниш, 2001, стр. ...

¹⁰ Видети: Станковић, Г. - Грађанско процесно право, Правни факултет, Ниш, 1998, стр. 612 и Станковић, Г. - Ново извршно процесно право, Ниш, 2001, стр. 45.

ђења извршења одн. обезбеђења могу бити побијана приговором¹¹ уколико он самим ЗИП-ом није искључен у одређеној ситуацији.

Против закључка, као одлуке у извршном поступку, не може се изјавити правни лек.

Листа ванредних правних лекови је знатно редукована не само у односу на друге грађанске судске поступке, већ и у односу на шему ванредних правних лекова која је била успостављена ранијим законом¹². Сам ЗИП је искључио ревизију и предлог за понављање поступка, као ванредне правне лекове. С обзиром да је у одредби чл. 14. ЗИП-а садржано правило о сходној примени одредаба ЗПП, очигледно је да се у извршном поступку могу изјављивати захтев за заштиту законитости и захтев за заштиту законитости Савезног јавног тужиоца. Разуме се, у извршном поступку и даље има места предлогу за измену појединачног акта, као посебном ванредном правном леку.

5. Редуцирани систем правних лекова и других правних средстава и начин на који су они организовани у извршном судском поступку по новом закону не омогућава јединствену примену права и још више сужава остваривање овог правног принципа.

Режим правних лекова и концентрација поступка одлучивања код првостепених извршних судова посебно доприноси парцелизацији судске праксе. Искључиво ремонстративни карактер приговора и елиминисање жалбе, као правног средства, из система правних лекова у извршном судском поступку, не омогућавају уједначавање судске праксе на ширем подручју државне територије јер ексклузивну могућност да одлучују поводом редовних правних лекова имају искључиво првостепени извршни судови. То озбиљно угрожава основне вредности које се правом штите као што су нпр. не само једнакост правних субјеката у остваривању и заштити права, већ и принцип правне сигурности.

С друге стране, по самом закону сужена могућност одлучивања највиших судова у републикама и Савезног суда поводом ванредних

¹¹ Према одредбама Закона о извршном поступку, правна средства којима се врши контрола законитости у извршном поступку су: приговор против првостепеног решења поводом предлога о извршењу, приговор против решења о извршењу на основу веродостојне исправе, приговор против решења донесеног у спровођењу извршења, приговор против решења о обезбеђењу, приговор ради отклањања неправилности у спровођењу извршења, приговор ради отклањања неправилности у поступку обезбеђења, приговор на решење о спровођењу извршења.

¹² Нова законска правила не предвиђају више опозициону тужбу, опугнациону тужбу, излучну тужбу и ванредна правна средства *sui generis*.

правних лекова, који су по самој својој природи ограничена правна средства, озбиљно доводи у питање остваривање принципа јединствене примене права.

6. Систем правних лекова у извршном поступку је специфичан и по објекту побијања.

Објект побијања одн. контроле законитости у поступку по правним лековима у извршном поступку није у свим случајевима судска одлука. Изјављивањем приговора ради отклањања неправилности у спровођењу извршења¹³ не напада се одлука извршног суда. Овај специфичан правни лек се користи да би се отклонила незаконитост или неправилност радњи службеног лица у поступку спровођења извршења. Сличан је случај и са предлогом за противизвршење код кога је, практично, објект побијања већ спроведени поступак извршења.

7. Систем правних лекова у извршном поступку је специфичан и по органима који врше контролу законитости. Функционална надлежност у поступку контроле законитости подељена је и хоризонтално и вертикално, у оквиру самог првостепеног извршног суда и између нижих и виших судова. О појединим правним лековима одлучује првостепени извршни суд, у инокосном или у колегијалном саставу, док се о појединим правним лековима одлучује у поступку који се води пред вишим судовима.

8. Контрола законитости у извршном поступку, поред правних лекова, врши се и другим правним средствима. То су: предлог за укидање клаузуле извршности, предлог за враћање у пређашње стање, предлог за противизвршење и приговор ради отклањања неправилности у поступку извршења одн. обезбеђења, а у делу Закона у коме су уређена поједина средства извршења, предвиђено је, као ексклузивно правно средство, оспоравање потраживања у поступку намирења из цене постигнуте продајом предмета извршења.

Предлог за противизвршење је специфично правно средство које се користи у извршном поступку кад су испуњени услови за противизвршење.

9. Противизвршење је институт извршног процесног права који има за циљ да отклони или умањи последице незаконито или непотребно спроведеног поступка извршења. Ова институција цивилне извршне

¹³ Детаљно о томе: Станковић, Г. - Приговор ради отклањања неправилности у спровођењу извршења, Зборник радова "Нови Закон о извршном поступку", Правни факултет у Нишу, Ниш, 2001, стр...

процедуре треба да обезбеди остваривање принципа законитости и правичности у правном поретку.

Пошто је окончан извршни поступак и извршење спроведено, могућно је да се касније испостави да извршни поверилац уопште није имао право да тражи извршење јер је извршни дужник добровољно испунио своју обавезу, или што је у међувремену престала потреба за принудним извршењем. Да би се елиминисале или умањиле последице које је спровођење извршења изазвало, предвиђено је противизвршење као институција којом се омогућава да се у новом извршном поступку извршном повериоцу из окончаног извршног поступка одузме оно што је он у већ спроведеном поступку принудног извршења примио иако за то није било основа у време кад је покренут поступак принудног извршења или је у току извршног поступка основ престао да постоји.

Извршни дужник из завршеног поступка извршења има право да предлогом за противизвршење покрене нови извршни поступак ради заштите и остваривања својих права и да захтева да му извршни поверилац врати оно што је извршењем добио.

10. После спроведеног поступка извршења у коме извршни поверилац није имао право да тражи извршење, извршни дужник је стекао право да тражи да му извршни поверилац врати оно што је извршењем неосновано добио. Неосновано спроведени поступак принудног извршења омогућио је да извршни дужник стекне позицију (облигационог) повериоца. Ради заштите и остваривања његових права њему стоје на располагању два правна пута и два правна средства.

С једне стране, могућан је парнични поступак као редован правни пут. Ранији извршни дужник, као поверилац, може да подигне тужбу ради заштите својих повређених субјективних права и то тужбу за осуду на чинидбу. Правни основ његове тужбе за осуду на чинидбу засниваће се на неоснованом обогаћењу.

С друге стране, правила извршне процедуре предвиђу поступак за противизвршење, као посебан правни пут. Извршни дужник, који је постао поверилац, има могућност да у извршном поступку оствари своја права подизањем предлога за противизвршење.

Парнични поступак, као редовни правни пут, представља дужи и компликованији пут правне заштите. Извршни дужник као поверилац треба да води парницу која може да траје дуго и да обухвати, поред првостепеног, и другостепени поступак. Тек кад кондемпнаторна пресуда, којом је парнични суд наложио туженом извршном повериоцу да врати

извршном дужнику оно што је стекао без основа, постане правноснажна и извршна, извршни дужник, који је био у улози тужиоца, може се, као извршни поверилац, да покрене извршни поступак јер је стекао извршну исправу.

Поступак за противизвршење је конципиран тако да представља краћи и ефикаснији правни пут за остваривање дужниковог потраживања.

Све док теку рокови предвиђени за подизање предлога за противизвршење, извршни дужник има могућност да бира један од два могућа пута правне заштите. Тек кад истекне рок у коме може тражити противизвршење, извршни дужник може своје право да остварује једино и искључиво у парници.

11. Извршни дужник има право да тражи противизвршење под одређеним условима. Пре свега, извршни дужник стиче право на противизвршење ако је извршна исправа правноснажно укинута, преиначена, поништена или стављена ван снаге или кад је решење о извршењу правноснажно укинута или преиначено. Поред тога, право на противизвршење настаје и ако је дужник, пре но што је извршни поступак био покренут или у току извршног поступка, сам и без принуде, измирио повериочево потраживање.

12. Предлог за противизвршење извршни дужник може да подигне пошто је извршење већ спроведено и то у року од 3 месеца од кад је сазнао за разлог за противизвршење, а најдоцније у року од једне године од дана окончања извршног поступка.

Предлог за противизвршење, којим се покреће поступак противизвршења, као иницијална процесна радња, треба да буде у писменој форми и да има све елементе обавезне садржине који важе за сваки поднесак¹⁴, као и све оне елементе садржине које мора да има сваки предлог за извршење¹⁵. Разуме се да предлог за противизвршење мора да садржи и захтев за противизвршење, као главни процесни захтев.

Ако предлог за противизвршење има формалне недостатке или није благовремен, он се одбацује решењем.

13. Поступак за противизвршење обухвата два стадијума: стадијум дозволе противизвршења и стадијум спровођења противизвршења.

¹⁴ О томе детаљно: Станковић, Г. - Ново извршно процесно право, Ниш, 2001, стр. 28

¹⁵ Idem.

Први стадијум је, по својој правној природи, самосталан и сумаран когнициони поступак у коме се одлучује о основаности захтева за противизвршење. Ако је захтев основан, извршни суд доноси одлуку којом се поверилац осуђује на испуњење одређене чинидбе. Кад ова кондемпнаторна одлука постане правноснажна, извршни дужник у самом извршном поступку добија потребну извршну исправу. У овом сумарном когниционом поступку, у коме се одлучује о субјективним правима дужника, води се, уствари, парница по правилима извршне процедуре да би се добила извршна исправа.

Други стадијум је стадијум у коме се на основу извршне исправе спроводи извршни поступак - дозвољава и спроводи извршење.

14. У првој фази поступка, суд доставља повериоцу предлог за противизвршење и позива га да се у року од 3 дана од достављања изјасни о предлогу.

Ако се поверилац изјасни и успротиви предлогу, суд заказује рочиште за расправљање о предлогу за противизвршење. Суд ће заказати рочиште и ако се поверилац благовремено не изјасни или изјави да се не противи предлогу.

На рочишту у поступку за противизвршење извршни суд испитује да ли су испуњени услови за противизвршење и утврђује истинитост спорних правно релевантних чињеница од чијег постојања зависи основаност захтева за противизвршење и потом одлучује о основаности предлога тако што предлог или усваја или одбија. Суд ће одлучивати и ако се поверилац благовремено не изјасни или изјави да се не противи предлогу.

Решење о противизвршењу суд доноси кад усваја предлог. Суд доноси ово решење и кад се поверилац изјасни и успротиви предлогу и ако се поверилац благовремено не изјасни или се изјасни да се не противи предлогу.

Решење којим се усваја предлог за противизвршење је кондемпнаторно: њиме се налаже повериоцу да у року од 8 дана врати извршном дужнику оно што је извршењем добио. Према правилима из ранијег закона овај рок је износио 15 дана.

Решење се доставља странкама по правилима о личном достављању.

15. Суд неће моћи да одреди противизвршење и усвоји предлог ако противизвршење није више могућно - ако се тражи враћање предмета у погледу кога су наступиле стварне или правне промене и због

којих враћање није могуће (нпр. ако је ствар пропала, уништена или прерађена). У том случају извршни дужник може своје право да остварује у парничном поступку.

16. На основу правноснажног решење којим се усваја предлог за противизвршење, суд, на предлог странке која је захтевала противизвршење, одређује противизвршење и у даљем току поступак извршења тече по правилима о спровођењу извршења.

Gordana Stanković, LLD

COUNTEREXECUTION

Summary

The author of this paper analyses the institution of counterexecution the purpose of which is to eliminate or reduce the consequences of illegally or unnecessary carried out execution proceedings when the creditor has been proved to have no right to request execution because the executive debtor has volumarilly fulfilled his obligation or the need for the forced execution has in the meantime ceased exist.

Counterexecution, as an institution which enables, in a new executive proceedings, the creditor to be deprived of something that he has received without any grounds in the carried out proceedings in favour of the executive debtor, is accomplished in a particular proceedings initiated by the proposal for counterexecution which is, in its legal nature, a specific legal means of the civilian executive procedure.

Key words: *Executive Court Procedure, Execution Proceedings, Legal Means, Counterexecution, Proposal for Counterexecution, Counter-execution Proceedings.*